

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту

ОСОБИСТІТЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Львів, 24 травня 2024 р.

Львів – 2024



Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 25 квітня 2024 року, протокол № 5.

Рецензенти:

Жигайло Наталія Ігорівна – доктор психологічних наук, професор;
Діденко Олександр Васильович – доктор педагогічних наук, професор.

Особистість в екстремальних умовах: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 травня 2024 р., м. Львів).
Львів, 2024. 244 с.

Редакційна колегія:

доктор психологічних наук, доцент **Сірко Р. І.**;
доктор педагогічних наук, професор **Литвин А. В.**;
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник **Руденко Л. А.**;
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Вдович С. М.** (упорядник);
кандидат психологічних наук, доцент **Стельмах О. В.**;
кандидат психологічних наук, доцент **Яремко Р. Я.**

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються психологічні особливості професійної діяльності фахівців ризиконебезпечних професій в умовах війни; психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців до професійно-екстремальної діяльності; сучасний стан і перспективи психологічної реабілітації особистості в умовах воєнного стану; міждисциплінарні гуманітарні аспекти підготовки та діяльності особистості в екстремальних умовах.

Для науковців у галузі психології та педагогіки, психологів-практиків і педагогів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, аспірантів, ад'юнктів, докторантів.

Матеріали подано в авторській редакції.



Ірина Тимчук

Підтримка психологічного здоров'я рятувальників як невід'ємна складова ризико-орієнтованого підходу до організації рятувальних робіт

44

Розділ 2

Психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців до професійно-екстремальної діяльності

Лариса Руденко, Наталія Іванишин

Професійна іншомовна підготовка фахівців цивільного захисту в Естонській академії наук безпеки

48

Андрій Цюприк

Особливості професійної соціалізації особистості в умовах соціальних змін

50

Таїсія Тертична, Алла Коломієць

Життестійкість як структурна складов емоційної культури майбутнього вчителя в екстремальних умовах сучасності

53

Юрій Вінтюк

Фільмотренінг у підготовці фахівців до здійснення діяльності в екстремальних умовах

57

Емілія Костишин, Анна Іванів

Соціальне підприємництво як інструмент професійної адаптації ветеранів та ветеранок у цивільне життя

61

Оксана Трусевич

Роль педагогічних працівників як «фахівців екстремальної психології» в умовах війни

64

Ірина Зошій

Психологічні аспекти професійної компетентності фахівців в умовах воєнного стану

68

Лілія Пилипенко

Компетентнісний підхід у контексті професійної підготовки психологів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту..

72

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ

Однією з найактуальніших проблем для сучасних військовослужбовців – ветеранів війни – є професійна самореалізація. Підвищення кваліфікації, зміна або здобуття нового фаху, започаткування бізнесу є складовою процесу реінтеграції до цивільного життя. За даними дослідження, понад 20% ветеранів війни в Україні після завершення служби втрачають роботу, понад 40% – змінюють роботу [5].

Результати опитування, здійсненого у вересні–жовтні 2023 р. серед ветеранів та чинних військовослужбовців [4], висвітлюють проблеми, що виникли у їхньому житті після повернення з російсько-української війни. Перспективи працевлаштування, на думку експертів, не можна назвати оптимістичними: понад 80% респондентів передбачають ймовірність відсутності роботи, майже 90% – відсутність інклюзивного простору й адаптованого робочого місця для осіб з інвалідністю [3].

На зміну професійної самореалізації ветеранів та ветеранок можуть впливати чинники: небажання роботодавців зберігати місце праці; зміна світогляду; набуття інвалідності; зміна місця проживання тощо. На вирішення проблеми повернення учасників бойових дій у сферу цивільної зайнятості також впливає готовність бізнесу їх працевлаштувати.

Слід зазначити, що на сьогодні відсутня державна політика переходу від військової служби до цивільної зайнятості, яка мала б розпочинатися ще до завершення військової служби та включати комплекс освітніх, інформаційних, психологічних заходів. Як підкреслює Мінветеранів, «за рік до закінчення служби при переході до цивільного життя, потрібно супроводжувати ветерана/військовослужбовця, виявляти його пріоритети розвитку, навчання та майбутньої роботи та протягом року після демобілізації надати йому всі необхідні можливості» [2]. Взірцевою практикою є досвід США – наявність комплексної підготовки військовослужбовців до цивільного життя, складовою якої є професійна адаптація.

Питання соціального підприємництва як інструменту державної підтримки реінтеграції військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС в таких складних умовах сьогодення набуває вкрай важливого значення.

Аналіз сучасного стану розвитку соціального підприємництва в Україні демонструє, що на сьогодні потенціал соціального підприємництва на рівні громад використовується несповна. Причиною такої ситуації вважають «недостатній рівень знань як у громадському, так і в державному та бізнес- секторах про сутність соціального підприємства, його відмінність від інших форм підприємництва, роль у розвитку суспільства і місцевої громади; нерозвинутість законодавчої та регуляторної бази для створення та функціонування соціальних підприємств; відсутність національних та регіональних організацій, які б надавали фінансову та технічну допомогу, займалися б лобіюванням даного питання; відсутність досвіду розробки та управління бізнес-проектів в організаціях третього сектору, який є головною рушійною силою в сфері соціального підприємництва» [1].

Соціальне підприємництво при умові збільшення кількості учасників бойових дій, учасників війни може бути ефективним інструментом професійної адаптації у переході до цивільного життя, сприятиме соціальному, професійному та психологічному відновленню через ведення соціального бізнесу.

Соціальне підприємництво відкриває перед ветеранами та ветеранками унікальну можливість поєднати соціальну місію з прагненням до фінансової самостійності. Це дозволить їм надавати корисні послуги, виробляти товари, вносити суттєвий внесок у суспільство. Адаптація та розвиток соціальних підприємств пов'язані з потребами, які держава наразі не може повністю задовольнити з різних причин та є своєрідною відповіддю населення на соціальні проблеми.

Однією з перешкод до активного розвитку соціального підприємництва в Україні є законодавча невизначеність. В українському законодавстві не існує організаційно-правової форми «соціальне підприємство». Відповідно, бізнес, який націлений на розв'язання соціальних питань, у правовому полі досі не врегульований, не передбачає пільг від держави, створюючи додаткове фінансове навантаження. Відтак, зберігаються високі ризики ведення соціального бізнесу.

Іноземні інвестори також з обережністю інвестують в український соціальний бізнес, проте мають масштабні плани на майбутнє, визнаючи великий інвестиційний потенціал країни. Так Європейська бізнес-асоціація (ЕВА) та асоціація Global Business for Ukraine (GB4U) спільно з компанією Ukraine Invest створили інвестиційну мапу країни для компаній, що планують інвестувати в Україну у майбутньому.

Незважаючи на проблеми, в українському суспільному середовищі присутні оптимістичні настрої щодо економічного розвитку через ветеранські бізнеси. Кожного місяця кількість ветеранів у країні збільшується, при чому понад 60% з них планує відкрити власну справу після повернення з фронту. Вже зараз в Україні успішно працює декілька сотень компаній, заснованих ветеранами або членами їх сімей. Фінансування бізнесу через гранти стало одним з найбільш ефективних шляхів. За допомогою грантів в Україні було реалізовано понад 7000 бізнес-проектів (пекарні, кав'ярні, малі виробництва тощо).

З квітня 2023 р. Кабінет Міністрів України запустив грантові програми для ветеранів, завдяки яким вони отримати фінансову підтримку від держави для старту або розвитку своєї справи. Наші захисники і захисниці, які виявили ініціативу займатися підприємництвом, або ж розвивати свій бізнес після повернення до цивільного життя, отримали гранти від 250 тис грн до 1 млн грн. Крім того, на сьогодні урядовий проект «єРобота» включає грантові програми, спрямовані на стимулювання підприємницької діяльності та створення робочих місць (програми мікрогрантів на відкриття чи розвиток власного бізнесу, гранти на створення й розвиток переробних підприємств, закладки саду та виноградарства, тепличного господарства). Одним з найбільших грантових проектів став проект «Власна справа», в рамках якого ветерани та члени їх родин отримали кошти на відкриття або розвиток бізнесу. Також велику кількість грантів підтримала програма «Варто» від Українського ветеранського фонду. Станом на літо 2023 року було видано понад 7500 грантів на загальну суму понад 1,8 млрд гривень. В 2024 році держава планує видати понад 12500 мікрогрантів, які сфокусовані на ветеранський бізнес. Ветерани та члени їх родин отримують кошти на відкриття бізнесу за програмами «Варто», «єРобота» та ін. На це у бюджеті на 2024 передбачено понад 3,5 млрд гривень. Підтримати український бізнес в умовах війни може і кожен громадянин України, придбавши приватні ветеранські облигації.

Таким чином, сприяння розвитку ветеранського бізнесу – це значний внесок у майбутнє економіки країни, адже саме він вже зараз стає рушійною силою розвитку країни. Крім того, це допомагає створенню нових робочих місць, прискоренню соціальної адаптації та поверненню до стабільного життя сотням тисяч ветеранів та членів їх родин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрик О. Л. Соціальне підприємництво як інструмент державної підтримки реінтеграції військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС: нормативно-правовий аспект. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. № 6. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/issue/view/issue_6_2022.
2. Система зміни військової кар'єри на цивільну має бути людиноцентричною та зосереджуватися на реальних потребах ветеранів. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/05/systema-zminy-vijskovoyi-karyery-na-czyvilnu-maye-buty-lyudynocentrychnoyu-ta-zoseredzhuvatysya-na-realnyh-potrebah-veteraniv/>
3. Український ветеранський фонд за підтримки Lobby X та Work.ua. Потреби та перешкоди ветеранів при працевлаштуванні. Соціологічне дослідження. Червень-липень 2023 року. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/07/Zvit_pereshkodi_precevashtuvanii.pdf
4. Український ветеранський фонд. Портрет ветерана. Соціологічне дослідження. Вересень-жовтень 2023 року. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/portrait-of-veteran/>
5. Veteran Reintegration Program. Analytic Report July 14, 2021. URL: <https://www.irex.org/sites/default/files/2%20Veterans%E2%80%99%20Current%20Employment%20Conditions.pdf>

УДК 378.1:355.58

Оксана Трусевич, м. Львів

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК «ФАХІВЦІВ ЕКСТЕМАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ» В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні триває вже понад два роки, тому вона формує нові реалії нашого життя. Під час сучасної війни психологічних травм зазнають усі члени суспільства незалежно від того, знаходяться вони в епіцентрі бойових дій, чи бачать звірства армії агресора у новинах. Зрозуміло, більше страждають мешканці регіонів, які знаходяться в окупації або в безпосередній близькості до лінії фронту, адже там існує пряма загроза їхньому життю або життю їхніх рідних. Особливо потерпають жертви катувань, згвалтувань та викрадень. Спричинений військовою економічний занепад призводить до страждань різних верств суспільства. Руйнування інфраструктури міст призводить не лише до втрати житла і роботи, а й погіршення якості освіти й медичного обслуговування. Це все тривалий час впливає на психічний стан суспільства.